

Οι Πατέρες της Εκκλησίας ως κατεξοχήν φιλόσοφοι της ελευθερίας

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση:<http://bitly.com/1Lsmva4>]

6. Ποιον Πατέρα της Εκκλησίας θεωρείτε ως τον κατεξοχήν φιλόσοφο και για ποιο λόγο;

Είναι πιο εύκολο ίσως να απαντήσει κανείς στην ερώτηση ποιόν πατέρα της Εκκλησίας ανέδειξε η ιστορία ως τον κατ' εξοχήν φιλόσοφο. Σε αυτήν την ερώτηση η απάντηση είναι αναμφισβήτητα ο Ιερός Αυγουστίνος. Δεν είναι υπερβολή να πούμε πως ο Δυτικός πολιτισμός (με τα καλά και τα κακά του) είναι παιδί του αγ. Αυγουστίνου. Σε αυτό βοήθησε το τεράστιο έργο του το οποίο ο ίδιος φρόντισε να διασωθεί και να εξαπλωθεί. Την αποφασιστική επιρροή του αγ. Αυγουστίνου την συναντάμε στην σύνθεση του Σχολαστικισμού, στην εμφάνιση του νομιναλισμού και της βουλησιαρχίας, στην μεταρρύθμιση, στις διαμάχες για τον απόλυτο προορισμό, στον ορθολογισμό του Descartes (ο οποίος παραλλάζει το *si fallor, sum* του Αυγουστίνου, στο γνωστό *cogito, ergo sum*), στην πολιτική φιλοσοφία, στο οικονομικό μοντέλο του καπιταλισμού, στην Φροϋδιανή ανακάλυψη του υποσυνειδήτου, κ.ο.κ. Κάθε αποφασιστικός σταθμός του Ευρωπαϊκού πολιτισμού φέρει τα αδιάψευστα σημάδια της επιρροής του Αυγουστίνου. Αυτό δεν σημαίνει, βεβαίως, πως μας επιτρέπεται να του καταλογίζουμε ό,τι θεωρούμε ως κακό στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής ιστορίας. Ο ίδιος προσφέρει ένα πλούσιο υπόβαθρο με την σκέψη του, το πως διαχειρίστηκαν αυτήν την κληρονομιά οι επόμενες γενιές είναι προφανώς δική τους ευθύνη.

B·UO?·EΓEOO1

7. Πατέρες της Εκκλησίας όπως οι Γρηγόριος ο Θεολόγος, Μάξιμος ο Ομολογητής και Γρηγόριος ο Παλαμάς, μπορούν να χαρακτηριστούν ως μεγάλοι φιλόσοφοι; Αν ναι, για ποιο λόγο;

Η φιλοσοφική αποτίμηση των έργων των Ελλήνων Πατέρων έχει ήδη αρχίσει να

γίνεται. Για παράδειγμα, τον περασμένο Σεπτέμβριο διοργανώθηκε στο Βερολίνο ένα συνέδριο για τον αγ. Μάξιμο “ως Ευρωπαίος Φιλόσοφος”. Είπα προηγουμένως, όταν μιλούσαμε για τις σχέσεις θεολογίας και φιλοσοφίας, πως οι Πατέρες χρησιμοποίησαν αφειδώς την φιλοσοφία, αλλά η χρήση αυτή δεν ήταν απασπλώς εργαλειακή αλλά και δημιουργική. Δηλαδή, στα χέρια τους η φιλοσοφία αναγκάστηκε να κάνει άλματα που ίσως δεν θα είχε αποτολμήσει αν δεν είχε να αναμετρηθεί με μια διαφορετική πραγματικότητα (αυτή της θεολογίας) την οποία κλήθηκε τώρα να περιγράψει και να επεξηγήσει. Υπάρχει, συνεπώς, μια δημιουργική ανακατασκευή της φιλοσοφίας στα έργα των Πατέρων την οποία η σύγχρονη φιλοσοφία οφείλει να μελετήσει. Η μελέτη αυτή, όπως είπα, έχει ήδη ξεκινήσει. Έχουμε, για παράδειγμα, το έργο του Jean-Luc Marion και του Jacques Derrida στο οποίο οι Έλληνες Πατέρες προσεγγίζονται ως επάξιοι συνομιλητές με τα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα, όπως ο υπαρξισμός, η φαινομενολογία, και ο αποδομισμός.

8. Ο Jean-Paul Sartre έχει πει πως «ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος να είναι ελεύθερος». Η ελευθερία για την ορθόδοξη σκέψη είναι ευλογία ή καταδίκη;

Εδώ απαιτούνται κάποιες διευκρινήσεις. Για τον Σάρτρ η ελευθερία δεν είναι θέμα επιλογής, αποφάσεως ή θελήσεως. Η ελευθερία έχει να κάνει με την ίδια την συνείδηση, δηλαδή με το μηχανισμό του ανθρώπινου είναι. Ο άνθρωπος υπάρχει με τον τρόπο που υπάρχει, δηλαδή ενσυνειδήτως, επειδή αυτομηδενίζεται. Τούτο σημαίνει πως μπορεί να είναι αυτό που δεν είναι και να μην είναι αυτό που είναι. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος δεν ταυτίζεται με το είναι του — εξ ου και το σλόγκαν του υπαρξισμού για την ύπαρξη που προηγείται της ουσίας. Δεν ταυτίζεται με το είναι του κυρίως χρονικά: ποτέ δεν βρίσκομαι μόνο στο παρόν (θα έχετε ακούσει αυτήν την προτροπή: ζήσε στην στιγμή, στο παρόν! Αυτό για το κάθε άνθρωπο θα ισοδυναμούσε με το να γίνει ένα από τα πράγματα.).

Ως συνείδηση ζω, υπάρχω στο άνοιγμα μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος και εξ αιτίας αυτού του ανοίγματος. Αλλά τόσο το παρελθόν, αυτό δηλαδή που δεν-είναι-πια, όσο και το μέλλον, αυτό που δεν-είναι-ακόμα, **δεν είναι** —“είναι” δηλαδή μορφές του μη-είναι, του μηδενός. Ζώντας στον χρόνο ή μάλλον παράγοντας τον χρόνο η συνείδηση αυτομηδενίζεται, που σημαίνει απλώς ότι γίνεται για τον εαυτό της ταυτοχρόνως υποκείμενο και αντικείμενο. Η συνείδηση ακόμα και όταν είναι στραμμένη προς τον κόσμο δεν παύει να είναι και συνείδηση του εαυτού της (αυτοσυνείδηση).

Ίσως να έχετε απορήσει γιατί αγχωνόμαστε όταν θα πρέπει να μιλήσουμε μπροστά σε ένα μεγάλο ακροατήριο, ή γιατί ντρεπόμαστε όταν αντιλαμβανόμαστε πως μας

παρατηρεί κάποιος. Σε αυτές τις περιπτώσεις βλέπουμε τον εαυτό μας ως αντικείμενο μέσα από την ματιά του άλλου. Αυτή είναι, νομίζω, η σημασία του «καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν» (Γεν. 3:7). Η συνείδηση ζει αυτό το μαρτύριο συνεχώς για αυτό και είναι συν-είδηση. Η ελευθερία, λοιπόν, είναι ακριβώς αυτή η δυνατότητα της απόστασης του εαυτού μου από τον εαυτό μου. Υπό αυτή την έννοια ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος να είναι ελεύθερος, ακριβώς επειδή είναι καταδικασμένος να είναι άνθρωπος και όχι ένα ασυνείδητο πράγμα δίχως χρονικότητα.

Αυτή η ελευθερία είναι κατάρρα μαζί και ευλογία. Ο Σαρτρ γνωρίζει πως ο άνθρωπος διψά να ελευθερωθεί από την ελευθερία του και για αυτό δημιουργεί ψευτοείδωλα: αυθεντίες, ιδεολογίες, καθοδηγητές, κ.λπ. στους οποίους είναι έτοιμος να παραδώσει την ελευθερία του. Οι πιο ευχάριστες στιγμές της ζωής μας είναι αυτές κατά τις οποίες προσεγγίζουμε την ζωή του πράγματος, όπου γινόμαστε μόνο ένα σώμα — όταν, για παράδειγμα, χαζεύουμε μπροστά στην τηλεόραση χωρίς καν να την παρακολουθούμε. Μικρές καθημερινές απολαύσεις μας δίνουν για λίγο την ανάπαυλα από το βάρος του να σηκώνουμε την συνείδησή μας. Τότε, όμως, είναι ακριβώς που γινόμαστε και λιγότερο άνθρωποι.

[Συνεχίζεται]

Επιμέλεια Συνέντευξης: Ηρακλής Φίλιος